KURŠUM IZ DJEVOJAČKE PEĆINE

Jasminko Mulaomerović*

Djevojačka pećina se nalazi nedaleko od sela Brateljevići u općini Kladanj. U literaturi je poznata već više od sto godina kao "mjesto ljetnjeg klanjanja kladanjskih muslimana" (Lilek, 1899), tj. kao dovište (molitvište). Svakog posljednjeg utorka uoči Aliduna/Ilindana (2. avgusta) pred pećinom i u pećini se okupi mnoštvo naroda iz okolnih krajeva, klanja se dova, a nekad su se vršili i derviški obredi (zikr). Okupljanje je iza Drugog svjetskog rata bilo zabranjeno – posljednje dove održane su 1946. godine (M. Hj. i H. H. S., 1979). U posljednje vrijeme dovište je ponovo aktivno, pa je uz Ajvatovicu kod Prusca (općina Donji Vakuf) drugo najvažnije molitvište bosansko-hercegovačkih muslimana. Doduše, vrijeme održavanja dove je pomjereno za kraj avgusta tako da sada dova kod Djevojačke pećine više ne pripada ciklusu jurjevskih dova (bosanskohercegovački muslimani su posebno poštovali sv. Jurja), čime su, očigledno, novi vjerski autoriteti htjeli ukloniti sinkretistički karakter ovog svetišta.

Osim kao jedno od najpoznatijih molitvišta, Djevojačka pećina je poznata i kao nalazište pećinskih crteža koji se mogu datirati od ranog bronzanog doba do srednjeg vijeka (Basler, Mulaomerović, 1984). I brojni potpisi na stijenama sa obje strane ulaza pokazuju da je pećina bila često posjećivana i da je zadržala kontinuitet svetog mjesta kroz preko 3.500 godina (Mulaomerović, 1997).

Tim čestim obilascima (zijaretima) i posjetama pećini možemo, gotovo je sigurno, zahvaliti i za jedan zaista rijedak nalaz u našim pećinama.

Radi se o kuršumu** (tanetu) za pušku ili kuburu, izrađenom od olova, dimenzija 15,3 x 13,6 mm, sa peteljkom dužine 6 mm. Kuršum nije pravilnog oblika, vjerovatno zbog lošeg livanja. Kao takav on se nije ni mogao upotrijebiti jer bi gađanje sa njim bilo vrlo neprecizno. Zarad toga se na kuršumu nalazi i mala drška – ostatak od ljevanja koji se inače uklanja kod krajnjeg proizvoda.

Kuršumi kao što je ovaj iz Djevojačke pećine ljevali su se u malim kalupima od kamena ili u željeznim kalupima u obliku kliješta. Njihov izgled može se vidjeti na crtežima koje je uz svoju radnju o starom oružju priložio Vejsil Ćurčić. Baš zahvaljujući tim crtežima moglo se i zaključiti da se radi o kuršumu, a ne, recimo, o

---

* Speleološko društvo "Speleo dodo" Sarajevo

** Kuršum (tur.) 1. olovo; 2. puščano zrno, puščani metak (Škaljić, 1989, 427):





ukrasu sa dolame,* što je bila prva pomisao prilikom nalaska ovog neobičnog predmeta.

Uobičajeni materijal za ljevanje kuršuma bilo je olovo, ali koristio se i kalaj (kositar), kako se može vidjeti iz narodne pjesme (Ćurčić, 1944, 219):

Ne bojim se zrna od olova,
No se bojim zrna kositrena.

Da li je to zbog samog materijala (oblik, težina i brzina kuršuma) ili zbog hemijskog sastava kuršuma, pjesnik naravno ne kazuje.

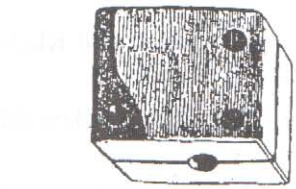
Narodna pjesma spominje i kuršume od srebra (Ćurčić, 1944, 219):

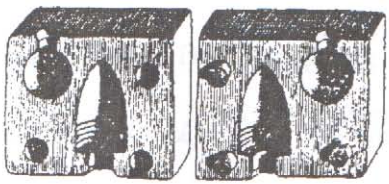
Stadoše se ognjem premetati,
Dok im nesta praha i olova,
Pra' još bješe, al' olova nema.
Al' govori Senjanine Ivo:
"Braćo moja i moja družino!
Imam trides't srebrnih putaca,
U puščani kalup saljevene,
Da punimo trideset pušaka,
Ne bi l' srebro bolje sreće bilo."

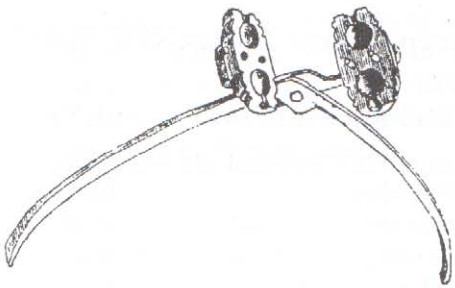
pa čak i od zlata (Hörmann, 1990, 511):

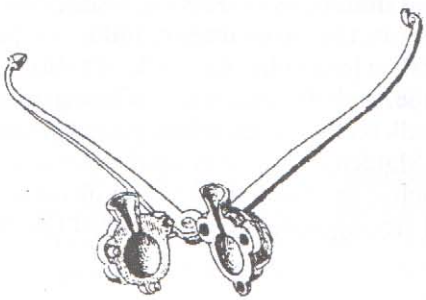
---

* I ovi ukrasi su se koristili umjesto kuršuma, barem prema narodnoj pjesmi (Hörmann, 1990, 510):
Dok zaplaka nejačak Omere:
"Jaoj meni, do Boga miloga,
praha imam, al' olova nemam!"
Zavika ga Ajka Bojkovića:
"Kidaj, bolan, puca niz dolamu,
pa udaraj po polju hajduke."
Omer skida puca niz dolamu,
Omer bije po polju hajduke.









Skidaj bolan, žute madžarije,[*]
Udr', Omere, po polju hajduke.

ali prije će biti da je to pretjerivanje guslara koji je svojom pjesmom htio ostaviti dojam na slušaoce. (Vidljivo je da se draramatika događaja pojačavala sa upotrebom plemenitih i skupih metala za tako profanu stvar kao što je kuršum jednako tada, kao i mnogo godina kasnije u kaubojskim filmovima, kad će tu ulogu imati tzv. "zlatni metak".)

Kuršume su zajedno sa oružjem radili specijalizirani majstori, puškari ili bičakčije,[**] ali, kako se iz narodnih pjesama vidi, ljevanje kuršuma bilo je rutinski posao i obavljalo se "na terenu", a pogotovo je to bilo, s obzirom na alat i tehnologiju, praktično izvodljivo kod kuće ili prilikom putovanja.

Upravo se zbog toga mora postaviti pitanje da li je možda Djevojačka pećina osim kao molitvište, u nekom vremenu, služila i kao sklonište ili "baza" kakve grupe ljudi ili pojedinca kojemu je briga o oružju bila mnogo preča od zijareta jednog mjesta sa izraženim duhovnim ozračjem. Takvim pojedincima i pećinama nazvanih po njihovu imenu bogata je i historija ali i narodna predaja: Starina Novak, Mijat Tomić, Solan paša, ...(Mulaomerović, 1979).

Bilo kako bilo, tek nalaz kuršuma iz osmanskog perioda u Djevojačkoj pećini je zaista rijetka akvizicija svake zbirke, pa samim tim i predmet vrijedan naše pažnje.

---

* Madžarija - mađarski zlatnik koji je dugo vremena bio u upotrebi i nakon perioda osmanske upraveu Bih, a upotrebljavao se i kao ženski nakit (Škaljić, 1989, 438).

** O puškarima kod nas vidi V. Ćurčić (1944); Puškari su zbog svojih izrađevina koje su nerijetko imale i veliku umjetničku vrijednost svrstani u "primijenjene umjetnike" u *Leksikonu umjetnika* (Mazalić, 1967.) i u *Leksikonu umjetnika Bošnjaka* (Mulaomerović, 2002).

LITERATURA

Basler, Đ., Mulaomerović, J., 1984: Pećinski crteži u Brateljevićima kod Kladnja.- Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, XV, 5-11, Tuzla.

Ćurčić, V., 1944: Starinsko oružje u Bosni i Hercegovini.- Glasnik Hrvatskog državnog muzeja u Sarajevu, LV.-1943., 219-220, Sarajevo.

Hörmann, K., 1990: *Narodne pjesme muslimana u Bosni i Hercegovini. I.*-, Svjetlost, str. 510, Sarajevo.

Lilek, E., 1899: Etnološki pabirci po Bosni i Hercegovini.- Glasnik Zemaljskog muzeja, XI, 708-709, Sarajevo.

M. Hj. i H. H. S., 1979: Pećina u Brateljevićima kod Kladnja kao kultno mjesto.- Glasnik VIS-a, XLII, 5, 473-490, Sarajevo.

Mulaomerović, J., 1979: Zazidane pećine u Bosni i Hercegovini.- Naš krš, V, 7, 27-32, Sarajevo.

Mulaomerović, J., 1997: O svetome bosanskome podzemlju.- Naš krš, XVII, 30, 43-75 (67-71), Sarajevo.

Mulaomerović, J., 2002: *Leksikonu umjetnika Bošnjaka*.- Art Visoki, str. 164, Visoko.

Škaljić, A., 1989: *Turcizmi u srpsko-hrvatskom jeziku*.- Svjetlost, str. 662, Sarajevo.

BULLET FROM THE MAIDENS' CAVE

The Maidens' Cave, not far from the village of Brateljevići in Kladanj Municipality, has been known for more than a hundred years as a place of prayer, and in the past twenty years or so for its cave drawings. Recently a lead bullet for a rifle or pistol was found in the cave. The bullet is of irregular shape, probably as a result of being poorly cast; the casting process has also left a small stalk on the bullet, which probably dates from the Ottoman period. It suggests that the Maidens' Cave was used at some time not only as a place of prayer, but also as a shelter or "base" for a group of outlaws, people after whom some caves in Bosnia and Herzegovina are even named (Starina Novak, Mijat Tomić, Solan Pasha and others).